

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

УВАГА ПІСЬМЕННИКАМ ПЕРЫФЕРЫ

Надаўна ў Маскве закончыла сваю работу канферэнцыя празаікаў, якіх у абласцях РСФСР. Гэтая канферэнцыя, складаная Саюзам савецкіх пісьменнікаў СССР, з'явілася своеасаблівай творчай школай, дзе на працягу некалькіх тыдняў не толькі абмяркоўваліся апавяданні, аповесці і раманы празаікаў перыферыі, але і разгарнуліся цяжыя прычыновыя спрэчкі па актуальных пытаннях развіцця нашай прозы.

Выступаючы на канферэнцыі, пісьменнікі Іван Новікаў сказаў:

— Думкі аб літаратуры амаль заўсёды знаходзяцца ў сувязі з думкамі аб той ці іншай навуцы, часцей за ўсё — аб гісторыі і вельмі рэдка — я думаю — аб географіі. На канферэнцыі-ж, гледзячы на пісьменнікаў, якія сядзяць перада намі, — я нібы бачу жывую карту Расіі — ад заходніх нашых граніц да самага ўсходу акіяна...

Я. Зомерфельд, у Гомелі — крытык М. Карпачоў і паэт Раман Сабаленка, у Глыбоцкім раёне — Ганна Новік.

У абласцях, дзе працуе літаратурны маладняк, не існуе філіі Саюза савецкіх пісьменнікаў. Творы гэтых паэтаў і празаікаў абмяркоўваюцца толькі тады, калі стаць пытанне аб выданні іх кніжак у Мінску.

Праўленню Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР трэба ўважліва і сур'ёзна паставіцца да пісьменнікаў з перыферыі. Як ніколі, цяпер паспела пытанне аб стварэнні ў некаторых абласных цэнтрах філіі Саюза. Гаворачы пра гэта, невягачка абмяркоўваліся ў Брэсце. Пры рэдакцыі брэсцкай газеты «Зорка» ў канцы 1945 года было арганізавана літаратурнае аб'яднанне, у якое ўвайшлі рускія паэты М. Луконін, Л. Рашэтнік, крытык Дубоўскі, Міхайла Хрысціч і другія. На літаратурных «себрах» сістэматычна абмяркоўваліся новыя творы, праводзіліся вечары на прадпрыемствах і ў навучальных установах Брэста і абласці. Цяпер рыхтуецца да друку літаратурны альманах «Брэст». На адным з чарговых паседжанняў Праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР прынята рашэнне аб стварэнні брэсцкай абласной філіі Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі.

Мэтазгодным было-б падумаць цяпер аб складанні канферэнцыі паэтаў і празаікаў, якія працуюць у гарадах і раёнах рэспублікі, уважліва і дэталёва абмяркоўваюць творчасць таварышоў з перыферыі, працягваюць ім цікавыя і змястоўныя лекцыі аб сучаснай паэзіі, прозе, крытыцы і драматургіі.

Акрамя гэтага, паэтам і празаікам з раёнаў многа ў чым дапамагло-б толькі адно блізкае знаёмства з вядомымі нашымі пісьменнікамі. Калісьці І. С. Турганеў гаварыў:

— «Маркую, што яна (моладзь) добра робіць, збліжаючыся з намі: ёсць чаму навучыцца і ў нас, старых...»

Для кіраўніцтва літаратурным рухам рэспублікі трэба арганізаваць пры Праўленні Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР абласную камісію, якая-б сістэматычна абмяркоўвала новыя творы, запісвала аўтарам з перыферыі.

Невельга забываць і аб выездах у гарады і раёны, дзе літаратурныя брыгады могуць заўсёды дапамагчы мясцовым літаратарам.

Краіна ўступіла ў барацьбу за ажыццяўленне плана чацвёртай Сталінскай пяцігодкі. Вялікія задачы стаяць перад пісьменнікамі перыферыі. Кожны празаік і паэт, патрыёт свайго раёна і абласці, павінен словам і справай змагацца за вырашэнне грандыёзных задач, за ўдзел у культуры нашага народа.

Сход інтэлігенцыі горада Мінска

12 і 13 красавіка адбыўся агульна-горадскі сход інтэлігенцыі горада Мінска. Тэатр Акруговага Дома Афінскага започнілі настаўнікі, урачы, інжынеры, тэхнікі, архітэктары, пісьменнікі, мастакі, асобы, прадстаўнікі партыйных і савецкіх арганізацый. Сярод прысутных — вядомыя дзеячы навукі, культуры і мастацтва рэспублікі, акадэмікі, прафесары, сталінскія лаўрэаты, народныя артысты.

Сход адкрыў сакратар Мінскага гаркома КП(б)Б тав. Горын.

У прэзідыуме тт. Панамарэнка, Малінін, Гарбуноў, Аўхімовіч, Казлоў, Эйдзінаў, Крупеня, Цанава, Ільшын, сакратары гаркома партыі тт. Горын і Глебаў, старшыня горсавета тав. Длугашэўскі, сакратары райкомаў партыі тт. Баброў, Жукаў, Салаўеў, акадэмікі Леонаў, Голнеў, Нікольскі, Пярцаў, пісьменнікі Лынькоў, Крапіва, прафесары Мелкіх, Краўцоў, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Зіма, лаўрэат Сталінскай прэміі Азгур, архітэктар Ягораў, канструктар Кокін,

народны артыст БССР Рахленка, заслужаны настаўнік Голуб, заслужаны дзеяч мастацтва Ахрэмчык і іншыя.

Пад доўга незмаўкальнай апладыменты ў ганаровы прэзідыум выбіраецца Палітбюро ЦК ВКП(б) на чале з вялікім Сталіным.

Цэлаа сусветны ўдзелнікамі схода, з яркімі і змястоўнымі дакладамі «Закон аб выцвягавым плане аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1946—1950 гг. і задачы інтэлігенцыі» выступіў Старшыня Савета Міністраў БССР і сакратар ЦК КП(б) Беларусі тав. Панамарэнка П. К.

У абмеркаванні праблем, пастаўленых тав. П. К. Панамарэнка, прынялі ўдзел: акадэмік Голнеў, прафесары Краўцоў, Ярмаленка, Пятроў, Мелкіх, канструктар Кокін і іншыя.

Затым з заключным словам выступіў тав. Панамарэнка.

З вялікім натхненнем удзельнікі схода паслалі прывітальнае пісьмо таварышу Сталіну.

Работнікі мастацтва ў час с'ябры

Для мастацкага абслугоўвання калгаснікаў у час с'ябры Беларускі Дзяржаўны тэатр оперы і балета і Беларуска-Дзяржаўная Філармонія накіроўваюць у раёны Мінскай абласці дзве брыгады артыстаў. Да канца веснавой с'ябры ў раёнах рэспублікі будзе гастрываваць ансамбль Беларускай народнай

песні пад кіраўніцтвам Р. Шырмы. У раёны Мінскай абласці выехала і брыгада Беларускай Дзяржаўнай эстрады ў складзе 9 чалавек.

Брэсцкі тэатр мініятур накіраваў у гастрольную паездку па абласці брыгаду сваіх актараў.

МІКАЛАЯ ГАМОЛКА

ВАРОНКА

Між лозаў тонкіх, маладых,
Дзе чутныя песні птахуў,
Варонку, поўную вады,
Угледзеў я ля шляху.

Падходжу і стаю над ёй,
Зімаю кайстру з плечаў.
І вею ў твар мне целыніў,
Як ад спякотнай печы.

Тут людзі, прагнуўшы жыць,
Страчались са смерцю,
І сонца яркае ляжыць,
Нібы чысьціць сэрца.

1946 г.

АНАТОЛЬ ВЯЛОГІН

Маскоўскія куранты

Пімену Панчанку

Былі мы закінуты ў сумны Іран,
Нібы ў стагоддзі другія,
Адменным кактэйлем гасіў рэстаран
Хваробу тугі — настальгію.

Салдату савецкаму тысячы страў
падносіць з пашанай...
Не лезе!

Каб вырас я
шахам —
Іран-бы адаў

за бульбу й суніцы у лесе.
А танго мурлыча...
Ад подыху сёйк

Упрэлі ў смокінгах франты.
І раптам,

як светлыя ліўні,
— здалёк —
Масквы залатая куранты!

І мы ўзяліся над белым сталом
(Не выказаць гэта у вершы).
Ракопа на залі крэславы гром:
Застылі брытанцы і персы.

Здавалася,
убачыў за вокнамі ты —
ад снежных Бескід
да Тыбета,
Савецкага гімна пачуўшы матуў,
З пашанай
Застыгла
Планета.

1946 г.

Група маладых паэтаў, якія днём прыняты ў Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР. На адымку: Мікалай Гамолка, Анатоль Вялогін і Рыгор Няхай.

Фота Г. Бугаенкі.

ЗМІТРОК БЯДУЛЯ.

Бюст работы лаўрэата Сталінскай прэміі Народнага мастака БССР скульптара З. І. Азгура.

ЗМІТРОК БЯДУЛЯ

23 красавіка адзначаецца 60-я гадавіна з дня нараджэння буйнейшага майстра Беларускага мастацкага слова — Змітрака Бядулі.

Змітрок Бядуля, які памёр у лістападзе 1941 года, пакінуў нам вялікую і надзвычай каштоўную літаратурную спадчыну, якая з часцю паслужыць для справы далейшага ўзбагачэння і росту Беларускай савецкай літаратуры.

Бліскучы майстра верша, першакласны навіліст, аўтар вялікіх раманаў — Бядуля ва ўсіх гэтых жанрах заставаўся самім сабой: паэтычным, натхнёным, узнёслым.

Больш трыццаці пяці год таму назад у газеце «Наша Ніва» з'явілася невялікая імпрэсія Змітрака Бядулі «Пяцью начлэжнікі». З таго часу яго імя не сыходзіла са старонак Беларускай прэсы. Доўгачасова супрацоўнік і сакратар рэдакцыі «Нашай Нівы», асабісты друг і папечнік такіх волатаў нашага прыгожага пісьменства, як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Бядуля заняў у нашай літаратуры мецця побач з імі, які адліні з заснавальнікаў навішай Беларускай літаратуры.

Ужо першыя апавяданні Бядулі звярнулі ўсеагульную ўвагу Беларускай грамадскасці. Гэта былі натхнёныя паэтычныя імпрэсіі аб каханні і прыродзе. Яны рэзка вылучаліся на тагочасным літаратурным гарызонце, і хвац адштурхваліся ад быта, кавалі ў сабе вялікую абгульваючую сілу.

Гэтыя імпрэсіі з'явіліся папярэднікамі бліскучых навіліст Бядулі, якія потым увайшлі ў славу зборнік «На зачарованых гонях». Але Бядуля — романтик-інтэлігент, які накіроўвае палёт свайго мару ў няведаныя прасторы свету, не застаецца глухім да галасоў жыцця. Гэта і дапамагло яму стварыць незвычайна па сваёй праўдзівасці малюнкі жыцця дарэволюцыйнай вёскі ў апавяданнях «Ашчасліва», «Сорам», «Туга старога Міхайлы», «Дванаццацігоднікі» і інш.

Бядулю абурала не толькі фізічны і матэрыяльны прыгёт, які чыніў царызм, пані і капіталісты над Беларускай народам. Ён усхваляваўся і тым, што яны абкрадаюць душу народа. Колькі талентаў, з вялікай неспраўнай душой, загінула ў дарэволюцыйных умовах у Беларусі. Гэта тэма з такой-жа сілай хвалявала і Янку Купала і Якуба Коласа, які напісаў сваю слаўную паэму «Сымон-музыка».

Бядуля не пераставаў захапляцца таленавітаццю, маральным характарам, багачцем і непаўторнасцю душы беларуса.

Пісьменнік адзначаў ужо гэта ў сваіх сэрцы Беларускага народа.

ДА ЮБІЛЕЯ К. КРАПІВЫ

Беларуская Акадэмія Навук дзейна рыхтуецца да юбілейнага Беларускага пісьменніка-байкапіста і драматурга Кандрата Крапівы.

Навуковыя супрацоўнікі працягваюць для грамадскасці сталіцы і перыферыі лекцыі на тэмы: «Творчы шлях пісьменніка», «Сатыра К. Крапівы і «К. Крапіва як драматург».

Бібліятэка Акадэміі Навук арганізуе выстаўку твораў пісьменніка.

У дзень юбілейнага адбудзецца вечар навуковых супрацоўнікаў, прысвечаны 25-гадовай літаратурнай дзейнасці К. Крапівы. Доклад аб творчым шляху юбіляра зробіць Міхась Лынькоў. З дакладам на тэму: «Сатыра К. Крапівы» выступіць М. Ларчанка.

самых ранніх апавяданнях, як напрыклад, у апавяданні «Малітва малаго Габрусіка». Маленькі Габрусік з'яўляецца правабрамам такіх герояў, як Сцяпан з апавядання «Велікодныя яйкі» і Сымон з рамана «Салавей».

Вобраз мастака з народа, які не можа ў існуючых умовах царскага і буржуазна-памешчыцкага ладу выявіць усевай свой талент, займае вялікае месца ў творчасці Змітрака Бядулі. Гэтай тэме прысвечаны цудоўнае апавяданне «Бондар», і адзін з лепшых твораў Бядулі «Салавей», у якім Беларускай народ паўстае перад намі таленавітым, мужным і гераічным народам-змагаром.

Не меншае, чым проза Бядулі, мае значэнне для далейшага развіцця Беларускай савецкай літаратуры, яго паэтычныя спадчыны.

Паэзія Бядулі вызначаецца вялікай глыбінёй, высокім фармальным узроўнем. У яго вершах пераважаюць суровыя малюнкі прыроды, з вялікім мастацкім густам выкарыстаныя вобразы народнай міфалогіі. Рытмічны ходы ў вершах, бадай, заўсёды незвычайныя. Па матывах палескіх легенд Бядуля стварыў цікавую паэму «Зачарованы край».

Апошнія гады жыцця Бядуля быў заняты вялікімі працавымі творамі. Гэта двухтомныя раманы «Язын Крушынін» і «У дрэмачых лясах» і аповесць-казка «Сярэбраная табакерка».

Раман «Язын Крушынін» — твор пра кулака-драпежніка і пра яго немінучую пагібель у савецкіх умовах. Гэты твор багаты назіраннямі, рознастайнымі чалавечымі характарамі, апісаннімі Беларускай прыроды. Цудоўна, з адценнем сардэчнага гумору апавядае Бядуля пра свае дзіцячыя гады ў апавесці «У дрэмачых лясах».

Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя дапамагла Змітраку Бядулю канчаткова вызваліцца ад рэшткаў ідэалістычных поглядаў, якія адчуваўся ў ранней творчасці пісьменніка. Яна дала асэнсаваную накіраванасць Бядулі, ідэйна ўзбагаціла яго творчасць.

Савецкая ўлада, партыя Леніна-Сталіна выхоўвалі ў Бядулі пачуцці савецкага патрыятызма, узмацнілі яго веру ва ўрачыстасць вялікіх ідэй камунізму.

4-га лістапада 1941 г., у цяжкім, на дарозе з г. Саратава на Уральск, Бядуля памёр. Скончыў сваё жыццё палыміяны савецкі патрыёт, верны сын радзімы, выдатнейшы Беларускай пісьменнік.

Памяць аб ім будзе вечно жыць у Письменнік адзначаў ужо гэта ў сваіх сэрцы Беларускага народа.

У дні юбілейнага К. Крапівы Беларускай Дзяржаўнай драматычнай тэатр імя Янкі Купалы ў двухсоты раз пакажа гледачу камедыю Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошні».

Шэсцьдзесят год з дня нараджэння Змітрака Бядулі

ЯНКА КАЗЕКА

ПІСЬМЕННІК І НАРОД

Больш чым трыццацігадовая літаратурная дзейнасць Змітрака Бядулі непарыўна звязана з жыццём беларускага народа і яго барацьбой за волю, за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне, за разбурэнне старога, буржуазна-памешчыцкага ладу і пабудову новага, сацыялістычнага грамадства.

Змітрок Бядуля выступіў услед за вялікімі народнымі паэтамі Янкам Купалам і Якубам Коласам—заснавальнікамі навабэшай беларускай літаратуры, стваральнікамі літаратурнай мовы. Ён вучыўся майстэрству мастацкага слова, майстэрству адлюстравання прады жыцця на пераўзыходных узорах іх рэвалюцыйнай паэзіі. Ён вырас у неспарэданай блізкасці да працоўных; дасканала ведаў гаротнае жыццё шырокіх мас беларускага сялянства і ўраўняў беднага ў царскай Расіі; глыбока разумеў іх імкненні і пакуцы; палюбіў вусную паэзію творчасць беларускага народа, яго чужоўныя казкі, легенды і паданні.

Пачатак літаратурнай дзейнасці Змітрака Бядулі (23-га верасня 1910 г. у «Нашай Ніве» быў змешчаны яго першы твор на беларускай мове—лірычны імпрэсія «Плюнь на чужыну», прысвечанае на час, калі, нягледзячы на страшныя, разгул жорсткай сталінінскай рэакцыі, паступова пачала знікаць стамаленская рабочая, наваенная ў першыя гады паражэння рэвалюцыі») 1905—1907 г. г., калі зноў абуджаўся масавы сялянскі рух, і краіна ішла насустрач новаму магчымому рэвалюцыйнаму ўздзеянню. У гэты час прыкметна пашыраецца нацыянальна-вызваленчы рух беларускага народа, і Змітрок Бядуля далучаецца да яго «яго больш перадавой, рэвалюцыйнай аліянс, які ўзначальваўся Янкам Купалам і Якубам Коласам. Удзел у нацыянальна-вызваленчай барацьбе народа вызначыў рэвалюцыйна-дэмакратычны аспект і напрамак творчасці З. Бядулі, яго погляды на ролі мастацтва ў жыцці і барацьбе народа. Па думцы З. Бядулі, паэт павінен быць рэкам народных настрояў, абуджаць на барацьбу гаротных і прыгнечаных людзей. Нават у ранніх творах—у зборніку імпрэсій «Абразкі» і лірычных вершах, напісаных пад уплывам паэзіі сімвалізму,—моцна гучаць сацыяльны матывы, адчуваецца глыбокая сувязь пісьменніка з рэальным жыццём, з народам. Не выпадкова ў гэтых глыбока лірычных творах так многа бытавых малюнкаў, матываў з жыцця вясковай і месцінскай беднаты. Ужо ў іх выявілася выключная назірлівасць і ўменне пісьменніка заўважыць найбольш істотнае і тыповыя з'явы рэчаіснасці, працягнуць у душу простага чалавека, у свет яго душэўных перажыванняў, думак і імкненняў. Ці-ж не мара аб іншым, нязведаным, чужоўным жыцці выклікала ў маладой дзяўчыне, што ў курнай хаціне ткала кросны, імкненне ўласнай выдумкай упрыгожыць сваё гаротнае і непрыгляднае жыццё, уніць сябе не ў хатцы, а ў прыгожым палацы (імпрэсія «Ля кросен»).

Побач з тэмай незадаволенасці навокальнай рэчаіснасцю і імкнення да лепшага жыцця многія імпрэсіі і вершы прысвечаны прыродзе і каханню. Паэтычныя вобразы роднай прыроды падаюцца пісьменнікам у рамантычным плане; замілаванне да прыроды і каханне, прыгожае і ўзніслае, апяваюцца ім як пакуцы, што ўзвышаюць чалавека, узмцаваюць у ім незадаволенасць шэрай штодзённай і прагу да лепшага жыцця, да светлай будучыні. Такім чынам, лірычны герой З. Бядулі ўвасабляе рысы актыўнага чалавека, які прагне перайначыць жыццё, знішчыць сацыяльна-несправядлівасць, які пратэстуе супроць прыгнечання.

Найбольш поўна рэалістычны талент З. Бядулі, яго гуманізм і рэвалюцыйна-дэмакратычны погляд раскрыліся ў апавяданнях, напісаных на матывах жыцця народных мас.

З. Бядуля—выдатны майстра навабэшай беларускай літаратуры. У яго кароткіх апавяданнях з выключнай яркасцю паказана цяжкае становішча сялян да рэвалюцыі: страшныя беднасці, бяспраўе і цемра, гаротны лёс дзяцей і старых, пакуты таленавітага чалавека з народа («Плюнь на чужыну», «Чараўнік», «Бондар», «Вядлічынскія яўкі», «Малыя дрывазекі», «Тулігі», «Туга старога Міхайлы», «Ашчасліва», «На каляды к сыну» і інш.). Паказваючы жудасны ўціск і пакуты народных мас, пісьменнік падводзіць іх да ўсведамлення сацыяльных прычын, якія нарадзілі гора, нястачу, цемру, а ў творах, напісаных у час імперыялістычнай вайны і ў першыя гады сацыялістычнай рэвалюцыі, адлюстраванне гніе і абурэнне працоўных супроць паню («Дванаццацігоднік», «Панскі дух», «На зарачарованых гонях» і др.).

Пасляўраціўныя паэзіі З. Бядулі адлюстравала пафас новага жыцця і рэвалюцыйнай барацьбы. Рэвалюцыя была ўспрынята ім як бурная імклівая паводка, што зруйнавала ненавісныя ўмовы старога жыцця, абнавіла свет, ачысціла «зямліцу для сябы і для рухавіцы». Усталяючы рэвалюцыю, пісьменнік з захапленнем гаворыць аб сваёй злітнасці з новай эпохай, з народам, які разбіў кайданы няволі. І адважыўся «да сонца і да зоры»:

Тут сярпы насталаваны,
Молаты загартаваны,
Бо ідзе нарыхтаваны,
Бо на цэлы свет.
Вось тваё жыццё і доля,
Вось тваё пад сонцам поле,
Вось тваё, бы думка, воля,—
Калі ты—паэт!

Адна за адной з'яўляюцца прыгожымі навабэшныя і аповесці. Рэалізм пісьменніка робіцца якасна новым: у паказе дарэвалюцыйнага жыцця з вялікай сілай выступае матывы нявідавасці паміж селянінам і панам.

Асаблівае значэнне ў творчасці З. Бядулі і ва ўсёй беларускай літаратуры належыць апавесці «Салавей».

На працягу многіх гадоў З. Бядуля займала тэма жыцця беларускага сялянства ў часы прыгону і праблема нацыянальнага мастацтва, лёсу мастака з народа. У раманах «Салавей» пісьменнік бліскава вырашаў гэтую тэму, увакрасіў канкрэтную абстаноўку паншчыны на Беларусі, гістарычна праўдзіва падаў карціны прыгону, гора, бяспраўя сялян, жудаснай іх эксплуатацыі панамі.

Ідэя непрымірнасці класавых інтарэсаў паню і сялян выяўлена ў творах надзвычай ярка. У процілегласць панам, сялянства малоецца як маральна дэрава, духоўна багатая жыццёва-дэмакратычная сіла. І старая маці Зосыкі, і Каспар, і Зосыка, і Марылька, і Сымон, і скрыпач Антон Мурашка—усе яны неаддзяльны прыгоны лад, бізмежна любіць волю. Пададзены ў раманах вобразы сялян увасабляюць найбольш характэрныя рысы народа, яго таленавітасць, фізічную і маральную прыгажосць, пратэст супроць прыгнечання.

«Салавей»—твор аб сялянскім руху ў Беларусі ў часы паншчыны, аб сялянскім паўстанні супроць паню.

Рэалістычныя карціны гаротнага жыцця працоўных мас у дарэвалюцыйную пару створаны пісьменнікам у аповесках «Набліжэнне» і «У дрымучых лясах». Толькі вялікі мастак слова мог узяцца да такіх абгульчальных з'яў жыцця, якіх дасягнуў З. Бядуля ў гэтых творах, так глыбока раскрыў псіхалогію сваіх герояў. Прыгадаем карціну ворыва, дзе селянін, якога абрабавала вайна, запрог у плуг замест коней трох жанчын; апісанне пагрому і гвалту над месцінскім насельніцтвам; апісанне перажыванняў сялінога Антона, які страціў зрок на вайне («Набліжэнне»); успомніў эпізод, калі ўдава Марта босымі нагамі праходзіла па гарачай цэгле, каб атрымаць абшчыны ўраджайнага збожжя і накарміць галодных дзяцей; малюнак катавання парабка Язэпа панам Мыслінікам («У дрымучых лясах») і мы зразумеем, колькі жыццёвай праўды ў гэтых карцінах, якое глыбокае спачуванне да абядоленых выказаў у іх!

Празаічныя творы З. Бядулі ахапілі вялікі гістарычны адрэзак з жыцця і барацьбы беларускага народа ад часоў паншчыны да Кастрычніцкай рэвалюцыі; адлюстравалі рэвалюцыйныя настроі і імкненні працоўных мас, іх глыбокі пратэст супроць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання. У гэтым—вялікае значэнне творчасці пісьменніка.

Беларускі народ навечна зберажэ ў сваім сэрцы светлы вобраз Змітрака Бядулі—вялікага пісьменніка-гуманіста, пісьменніка-патрыёта.

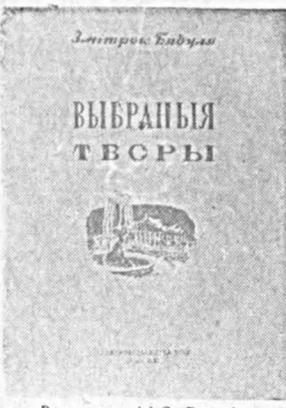
Ідэя непрымірнасці класавых інтарэсаў паню і сялян выяўлена ў творах надзвычай ярка. У процілегласць панам, сялянства малоецца як маральна дэрава, духоўна багатая жыццёва-дэмакратычная сіла. І старая маці Зосыкі, і Каспар, і Зосыка, і Марылька, і Сымон, і скрыпач Антон Мурашка—усе яны неаддзяльны прыгоны лад, бізмежна любіць волю. Пададзены ў раманах вобразы сялян увасабляюць найбольш характэрныя рысы народа, яго таленавітасць, фізічную і маральную прыгажосць, пратэст супроць прыгнечання.

«Салавей»—твор аб сялянскім руху ў Беларусі ў часы паншчыны, аб сялянскім паўстанні супроць паню.

Рэалістычныя карціны гаротнага жыцця працоўных мас у дарэвалюцыйную пару створаны пісьменнікам у аповесках «Набліжэнне» і «У дрымучых лясах». Толькі вялікі мастак слова мог узяцца да такіх абгульчальных з'яў жыцця, якіх дасягнуў З. Бядуля ў гэтых творах, так глыбока раскрыў псіхалогію сваіх герояў. Прыгадаем карціну ворыва, дзе селянін, якога абрабавала вайна, запрог у плуг замест коней трох жанчын; апісанне пагрому і гвалту над месцінскім насельніцтвам; апісанне перажыванняў сялінога Антона, які страціў зрок на вайне («Набліжэнне»); успомніў эпізод, калі ўдава Марта босымі нагамі праходзіла па гарачай цэгле, каб атрымаць абшчыны ўраджайнага збожжя і накарміць галодных дзяцей; малюнак катавання парабка Язэпа панам Мыслінікам («У дрымучых лясах») і мы зразумеем, колькі жыццёвай праўды ў гэтых карцінах, якое глыбокае спачуванне да абядоленых выказаў у іх!

Празаічныя творы З. Бядулі ахапілі вялікі гістарычны адрэзак з жыцця і барацьбы беларускага народа ад часоў паншчыны да Кастрычніцкай рэвалюцыі; адлюстравалі рэвалюцыйныя настроі і імкненні працоўных мас, іх глыбокі пратэст супроць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання. У гэтым—вялікае значэнне творчасці пісьменніка.

Беларускі народ навечна зберажэ ў сваім сэрцы светлы вобраз Змітрака Бядулі—вялікага пісьменніка-гуманіста, пісьменніка-патрыёта.

Вокладка кнігі З. Бядулі—«ВЫБРАНЬІ ТВОРЫ».

Выданне твораў Змітрака Бядулі

Савецкі чытач праўдзіва вялікую зацікаўленасць творчасцю выдатнага беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі. Яго творы чытаюць студэнты, рабочыя і калгаснікі, воіны Чырвонай Арміі. Да Вялікай Айчыннай вайны было выдана многа твораў пісьменніка. Але за гады нямецкай акупацыі амаль усе яны былі знішчаны ворагамі. Цяпер паўстала патрэба папоўніць кніжны фонд, зрабіць здабыткам шырокіх працоўных мас лепшыя дасягненні класікаў беларускай літаратуры.

Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі распачала масавае выданне твораў выдатнага майстра мастацкага слова Змітрака Бядулі.

У гэтым годзе выйшла з друку першым у 18 друкаваннях аркушаў яго кніга «ВЫБРАНЬІ ТВОРЫ».

Цяпер падрыхтаваны і знаходзяцца ў друку яшчэ два зборнікі Бядулі—«Вершы» і «Паэмы». Акрамя таго, будзе выдана аднатомнік, куды ўвойдуць аповесці «У дрымучых лясах» і лепшыя апавяданні пісьменніка.

Сектар заапаўняюч літаратуры выдае аповесці «Мурашка-Палашка» і выбраныя апавяданні для дзяцей.

Родны чалавек

(3 успамінаў)

З хвіліны на хвіліну павінен зайсці ў маю майстэрню Змітрок Бядуля. Першыя семі прызначаны на 12 гадзін, я заняты падрыхтоўкай каркаса. Раптам пастукалі ў дзверы, і я ўбачыў Змітрака Бядулю, які з усмешкай на вуснах уваходзіў у пакой. Нейкі неазаумелы сум быў відаць у яго вачах. Кучаравыя валасы гаварылі аб яго гарачай душы, а няроўнасці рыс аблічча—аб пакутах і радасцях яго жыцця.

— Працуй, працуй, братко!—У малодці і я так працаваў. «На горне душы першы верш я каваў. Мне молатам гора слушчала»,—прамовіў ён.

Яго ўвагу ўзялі работы, што былі ў майстэрні.

Аглядаючы майстэрню, ён захапляўся ёй, відаць, яму спадабалася ўсё ў гэтым рабочым пакоі. А майстэрня ўваляла з сабе з разбітымі вокнамі фанэры павільён, што застаўся ад сельскагаспадарчай выставы.

— Як добра ў тваёй майстэрні,—казаў Бядуля,—вераб'і лётаюць, вецер спавае песні, нават галубок сумуе па сваёй галубчыцы. Як гэта пасуе да гліняных вобразаў. Трэба ўсё-ж табе, братко, зладзіць майстэрню. Хоць гуляць вятрам і ляць птушчым—будзь у цяпле: працуй. Трэба берачы здароўе.

Пасля доўгай сяброўскай размовы я з вялікай асалядой, з нейкім новым творчым натхненнем узяўся за працу. Перадмай стаяў ярска, адчуці душой вобраз. У часе сеансу З. Бядуля мяне натхніў, чытаючы свае вершы і апавяданні са зборніка «Танзіля».

З таго часу вобраз пісьменніка застаўся ў маёй памяці незабытым, авеням цешылі і сардэчнасцю. Яно і сапраўды так: Бядуля па-бацькоўску любіў і паважаў кожнага пачынаючага мастака, пісьменніка, артста.

Я якаява ўваляю яго паэтычную мову, арыгінальнасць, яго незвычайную сілу майстра мастацкага слова. А як глыбока ён ведаў сваю краіну, свой народ! На працягу ўсяго жыцця ён не спыняўся ў вывучэнні таямні багаціна сваёй краіны. Ён добра ведаў духоўнае багацце свайго народа з фальклора, і гэта была невычарпальнае крыніца ведаў аб народе.

Я часта сустракаўся з Бядулем. Нашы сустрэчы і сяброўства параднілі нас, адчуваў у ім свайго старэйшага брата, вучыўся любіць Беларусь так, як любіў яе Бядуля.

Аднойчы Бядуля запрасіў мяне на прагулку. Мы зайшлі далёка за горад, за Спячэчку. На ўзлесці ўзвышаўся курган,

аброслы хмызняком і мохам. Мы прыселі ў магчыма, таму, што курган абудзіў пісьменніка ўспамінамі аб старажытніх расказаў мне шмат цікавых стаяніх беларускіх казак.

Полых ветру разварушыў густое лісце маладога дуба і валасы на галаву З. Бядулі. Вельмі выразнай была постаць пісьменніка на фоне гэтай прыроды Кучаравы, камлокаваты Бядуля глядзеў з гэтага кургана. Гэта быў погляд паэта, пісьменніка, які ўмеў разгледзець таямніцы прыроды. У гэтай гутарцы былі шмат сумнага і вяселага.

Сумна было мне таму, што Бядуля сваімі казкамі ўвёў мяне ў старажытныя жыццё, у свет пакут беларускага народа. Але Бядуля развеселіў мяне поўным гумару гісторыямі аб прыгодах з свайго жыцця. Мне было радасна, што тут-жа побач сядзеў З. Бядуля на гэтым кургане. З асаблівым замілаваннем я расказаў аб сустрэчах з Янкам Купалам і Максімам Багдановічам і Якубам Коласам. Гэты дзень быў для мяне нязвычайна і незвычайна.

За час сяброўства з Бядулем я зрабіў 4 партрэты. І пры ўсім маім жадаванні мне не давалася перадаць усю шматграннасць гэтага чалавека.

Шмат хочацца сказаць пра сябра, але я не змагу ўсяго гэтага перадаць у словах і таму ў недалёкім часе авою вярнуся да гэтага чароўнага вобраза ў скульптурцы, дзе, як мне здаецца, змагу паўне намалюваць вобраз выдатнага пісьменніка.

Калі ідзеш па родных вуліцах, то мімаволі прыгадваеш Бядулю, і ён ідзе разам з табой, бо заўсёды стаяць у памяці палескія байкі, «Зачарованы край», вобраз Салаўя, які ўвасабляе ў сабе творчыя якасці беларускага народа.

Дзе-небудзь, недалёка ад Мінска магчыма, будучы створаны рука-тутэйшых жыхароў курган. Іх называюць імем Які Купала, Максіма Багдановіча, Кузьмы Чорнага, Эдуарда Самуіляка. Паміж іх будзе курган Змітрака Бядулі. Ад кургану удалы палыціць вецер і панясе казкі і легенды аб прыгожых Беларусі, аб вялікіх падазях, аб пісьмевых віках і партызанах, аб народе, які марыў аб шчасці, якое цяпер сталі рэчаіснасцю.

І цяпер, працуючы ў сваім рабочым пакоі, я адчуваю, што вось, вось адчыняцца дзверы і ўвойдуць, як векамі, родныя, блікі чалавек—Змітрок Бядуля.

Літаратурная спадчына пісьменніка

У гутарцы з нашым карэспандэнтам жонка выдатнага беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі М. І. Плявінік паведаміла нам наступнае:

Пасля смерці пісьменніка засталася многа твораў, якія яшчэ нідзе не друкаваліся. Сырод іх асаблівай увагі заслугоўвае аповесць «Сярэбраная табакерка», працу над якой Змітрок Бядуля закончыў у 1940 годзе, незадоўга да Вялікай вайны.

Нашаму сучаснаму чытачу неведомы таксама і многія творы, напісаныя пісьменнікам у дарэвалюцыйны перыяд. Яны былі раскіданы па розных газэтах і часопісах таго часу і ніколі не ўвайшлі ні ў адзін са зборнікаў, выданаў пры жыцці аўтара. Цяпер гэтыя творы сабраны і будучы ўключаны ў наступныя выданні Змітрака Бядулі.

ЗМІТРОК БЯДУЛЯ

Малайчына Люсенька

(Ненадрукаваны ўрывак з аповесці «Сярэбраная табакерка»)

Калі дзед вышаў на летніе сонейка ў кажуху пасадзець на прызьбе, ён так гаварыў:

— Не будзь вам доўга апавадаць, як скамароха пакінуў у адной вёсцы фурманкі, жывёл і звароў і пільні на моры, як карабель патануў у часе буры, а людзі ўсе, да апошняга, выплылі на бераг, бо смерць, будучы ў табакерку, не магла адняць у людзей жыцця.

Каб не замачыць рэцэпты Савіцкага і некалькі гатовых парашкоў на сон і супроць сну і карты падзямелля, цар скамарохаў усё гэта ўткнуў у бутэлку і голчак заліпў воскам, каб туды вада не прасачылася.

Вышаўшы на бераг, цар скамарохаў разбіў бутэлку і палажыў рэчы з не ў свае кішні. Дзіда-дзед быў апошні час маўклівы і задуманы. Да яго зварнуўся ў запятаным цар скамарохаў:

— Аб чым задумаў, пане Зяць?

— Індык думаў і да нічога не дадумаўся,—сказаў дзіда-дзед,—а я задумаўся.

— Калі гэта не сакрэт, скажы, шанюны Зяць, усім нам, у чым справа?

— Гэта я і хачу,—сказаў дзіда-дзед.—Бо, як гэта кажучы, вастры зуб абзуб і розум аб розум. Мы маем ворагаў: рышараў смерці, якія хочуць вызваліць смерць з табакеркі. Іх, канешне, не мала. Затое ў нас вельмі шмат прышчэпаў, якія нам удзячны. Гэта—простыя, бедныя людзі. У нас ёсць цяпер чуда-дзейныя парашкі аптэкара Савіцкага. Імі трэба ўспыляць ворагаў і аддаць табакерку пад ахову народа.

Скамарохаў згадзіліся з думкамі дзіда-дзед. Потым яны на плане лёгка знайшлі падзямелле, спусціліся ўніз і трапілі на аптэкара Савіцкага, які ляжаў скамянелы на саломе і быў прыктыты да сцяны ланцугом.

Цар скамарохаў быў такі вясёлы, што і тут не мог абходзіцца без прадстаўленняў.

Скамарохі распілілі на некалькі частак жалезны ланцуг аптэкара Савіцкага і кінулі кавалкі з такой сілай, што доўга з усіх бакоў чуваць былі водгукі прыкарага звону. Потым цар скамарохаў загадаў апаруцца ўсім ва ўсё белое і кожнаму з іх даў запаленую свечку ў рукі. Сам ён сеў насупроць сцяна Савіцкага і зайграў на ліры.

Ад чужоўнай ігры цара скамарохаў усім здавалася, што над іх галавамі не каменне скляпення, а сіняе неба з яркім сонцам. А навакол—жытняе поле, і птушкі спяваюць, і жураць ручаі. У сэрцы кожнага расла такая радасць, якой ніхто ніколі раней не меў.

Цар скамарохаў падаў парашок супроць сну Юрку Дратву, а сам яшчэ лепш зайграў. Што ён граў? Дайце ўспомніць. Эге! Ён граў «Мічеліну»—нашу слабую «Мічеліну». Скамарохі наставілі свечкі на стол і пусціліся танцаваць.

танцуючых, на цара скамарохаў, на Саўку, на Люсеньку, на Юрку Дратву. Яго вочы былі здзіўлены. Ён азіраўся ва ўсе бакі да ўсё-ж ткі не ведаў, на які ён свеце. Юрка Дратва далікатна ўваў яго за локаць і запытаўся:

— Савіцкі, ты мяне пазнаеш?

— Савіцкі маўчаў.

— Савіцкі, ты яшчэ епіш?!—здзіўніўся Юрка і пачаў яго тармачыць з усіх сіл.

— Юрка, гэта ты?—урывіце прагаварыў Савіцкі.

— Гэта я! Гэта я! Той самы Юрка Дратва, якому ты даў парашкі тараканам на сон.

— Ты зусім не пастарэў!—здзіўніўся Савіцкі.—Я праспаў сто год, а ты выглядаеш, як сто год таму назад. Нават барода не падрасла.

— Не сто год, а ўсяго каля трох год, дарагі сусед,—сказаў Юрка Дратва.

— А я-ж прыняў сонны парашок на сто год,—сказаў Савіцкі ўстрывожана.—Няўжо парашок быў нядобры?

— Не трэба непакойцца. Парашок быў добры, але мы вас разбудзілі, пане Савіцкі!—сказаў цар скамарохаў.

— Як-жа вы мяне разбудзілі?

— Парашком супроць сну.

— Дзе вы яго дасталі?—зацікавіўся Савіцкі.

— У даўганосага.

Скамарохі дасталі са сваіх сумак віно і закускі. У часе ежы Савіцкі апавадаў усё, што зрабіў з ім даўганосы. Цар скамарохаў у сваю чаргу расказаў Савіцкаму пра статуі ў каралеўстве Пінг-Понга. Калі Савіцкі даведаўся, што сам даўганосы заснуў, ён сказаў:

— Калі яму пачаў у нос не поўная доза парашку, ён можа прагнуцца ў любую хвіліну. Прыдзецца з'ездзіць туды і ўсунуць яму ў ноздры стогодыны сон.

Цар скамарохаў падаў Савіцкаму

рэцэпты, якія знайшлі ў кішні даўганосага, і аптэкар іх спаліў на свечцы.

— Я іх ведаю напамінь,—сказаў ён.—Не трэба іх трмаць, каб не трапілі ў варажыя рукі.

Скамарохі елі, пілі, весяліліся і забылі пра ўсё на свеце. Не аглядзеліся яны, як у падзямелле ўвайшла грамада ўзброеных людзей. Наперадзе ўсіх ішоў даўганосы ў адзенні папы рымскага пад імем Боніфаці Першага. Аптэкар Савіцкі і скамарохі не так спалохаліся, як здзіўліліся.

З даўганосым было некалькі сот узброеных людзей.

Нядоўга думаючы, Люсенька непрыкметна выцігнула з кішні цара скамарохаў тры некалькі парашкоў на сон, якія нічэ асталіся. Яна падскочыла да Боніфаці Першага, усунула яму парашок у нос і сказала: «Спі дзесяць год!».

АЛЕСЬ КУЧАР

ВЫПРАБАВАННЕ ЖЫЦЦЁМ

Пяць апавяданняў Янкі Маўра

Янка Маўр, шырока вядомы ў Беларусі пісьменнік, аўтар прыгодніцкіх кніг «Чалавек ідзе», «Амок», «Палескія рабізоны», «Сян вальд», «Аповесць будучых дзяў», у апошні час выступіў і апавяданнямі, напісанымі зусім у новай для яго манеры.

Чудовы знаўца дзіцячай псіхалогіі, пісьменнік, якога вельмі любіць чытаць нашы школьнікі і юнакі, апошнімі сваімі апавяданнямі як-бы сцвярджае: за дваццаць год сваёй творчай працы я не даволі глыбока ўведаў дзіцячую душу. Прыгледзецца уважліва да яе, — кажа пісьменнік, — і вы ўбачыце такую няведаную глыбіню, такую ахвярнасць, такое хараство, якога і ў дарослых не ўбачыце.

Для Янкі Маўра, як для сапраўднага мастака, няма мяжы паміж рамантычным і аб'ядзённым, незвычайным і празаічным. Ён стварыў шмат кніг рамантычных, прыгодніцкіх, твораў гострай інтрыгі. І вось цяпер ён напісаў пяць выдатных апавяданняў: «Шчасце», «Яно», «Дзве праўды», «Максімка», «Завошта» пра рэальныя падзеі жыцця, тры з іх — пра аб'ядзённыя. Гэтыя творы яшчэ больш захапляюць і хваляюць, чым прыгодніцкія аповесці пісьменніка.

Апавяданні Маўра глыбока-філасофскія, прычым, напісаны не для дзяцей, а пра дзяцей, для дарослых. Велізарны жыццёвы вопыт, цяжкае жыццё, перажытыя ў час вайны, прывялі Янку Маўра да глыбока-правільнай думкі пра тое, што шчасце захавана ўсюды... Жыццё прыгожае, складанае і неабсяжнае, усё існае тоіць у сабе мудры сэнс...

— Адначасна, — гаворыць нам Маўр, — жыццё велічца ў сваёй прастасці і часамі найбольш простае вырашэнне складанай справы правільней, чым пошукі глыбін першаасноў.

Дзіцячая натура — надзвычай цэласная, зольная да ілюзорнасці — выраза прымаць фантастыку за рэчаіснасць, у кожнай з'яве бачыць сваю, адменную, створаную ўяўленнем рэчаіснасць. Дзіцячая душа — праўдзівая, у ёй жыве асэнсаваная накіраванасць да праўды. І калі гэтая асэнсаваная накіраванасць праўдзівае найбольш яскрава — тады дзіцё здольна на найвялікшую ахвярнасць. Нарэшце, умненне дзяцей шырока адкрытыя вачыма глядзець на свет, бачыць у кожнай дробязі яго хараство, а часамі перадаюць гэта вахаленне хараством света дарослым, — таксама бярэ ўвагу пісьменніка.

З пяці апошніх апавяданняў Янкі Маўра, перад намі паўстае ва ўсёй псіхалагічнай складанасці вобраз дзіцяці — яго выяўленне перад намі ў фантастычным пераўтварэнні звычайнага з'яў у незвычайнае, у вярнуцім запале, у страху перад неразгаданымі тайнямі прыроды і даволі прасталінейным перамаганні гэтага страху. Янка Маўр паказвае нам псіхалогію сіраты і нават паводзіны дзіцяці ў моманты страшных выпрабаванняў — перад смерцю.

Пісьменнік стварэў псіхалагічны партрэт надзвычайнай сілы. Гэтыя псіхалагічныя з'яўды завяршае філасофскае апавяданне «Шчасце» — найлепшае з гэтага цыкла.

Шчасце! Колькі таму творцаў напісана на гэтую тэму. Але часамі асобныя пісьменнікі па-абывальску вырашаюць яе. Ады бачыць шчасце ў тым, што іх кахае актрыса, другія за ідэалішчасця з'яўляюць бал-маскардаў і канфэці і фактотамі, трэція — утульнае сямейнае жыццё разам з сентымэнтальнымі дзецкамі. Спытайцеся ў Маўра, што такое шчасце. Ён вам адкажа: новую шапку дзіцё надзева — вось вам і шчасце, дзіцё перамагі! Страшнага чарыка — вось яны і шчаслівыя, сіраце даў прытулак у сваёй хаце дэмабілізаваны афіцэр Чырвонай Арміі — вось ён і шчаслівы і дзіцё шчаслівае. Правільней, пісьменнік хоча сказаць — шчасце ўсюды, але яго трэба ўмець толькі бачыць. Яно ў неспрыяльных чалавечым аптэмізме, у вялікай прыродзе, у адчуванні хараства жыцця. І павнаецца яно ў супастаўленні з горам, бядай, пакутамі.

Ва ўсіх апавяданнях Маўра ёсць здзіўленне старога наглядалага і разузнаўчага чалавека мудрасцю дзіцяці. Усе апавяданні Маўра напісаны сціпла, стрымана. Думаецца, што яны маюць і навуковую вартасць у сэнсе азначэння характары дзіцяці ў розныя ўзросты. Часамі і ў стылі іх адчуваецца не толькі пісьменнік, але і даследчык.

Маўр пачынае з першаасноў: са здольнасці дзіцяці натуральна спадучаць рэальны свет з фантастычным. Гэтую прысвечана апавяданне «Дзве праўды».

Сюжэт апавядання вельмі прости: дзеці гуляюць у вайну, хочучы знішчыць гранатамі танк. «Рыжы Ленька насіўся навакол, як маланка, гікаў, смяўся, так і сьпаў «гранатамі». А задуманы Сярожа змагаўся з такім выглядам, нібы быў упэўнены ў сваёй немінучай смерці. Толькі малелька Ніна не апраўдала надзеі: яна схавалася за шпарт і з жахам сачыла за бойкай.

— Тут я ўспомніў, — піша далей пісьменнік, — выпадак з маёй дачкой, калі ёй было пяць год. Янгла яна спяць з дзяўчак, а калі прачулася, дык аказалася, што дзяўчкі стаялі каля дзвярэй. Дзвючка прыбегла да мяне з вялікай вайнай: дзяўчкі ноччу ўвайшлі ад

не, яна валавіла ляльку ля дзвярэй. Калі я спытаўся, ці лялька жывая і ці можа яна хадзіць, — дзвючка задумалася і адказала, што лялька нежывая, але на другое пытанне не адказала... Тады я ўбачыў, што на пэўны час (школа, што не здагадаўся прасачыць на які) у такога дзіцяці адначасова могуць змяшчацца дзве праўды — праўда, што лялька нежывая, праўда, што лялька ўцякла.

У гэтым тоне даследчыка, у якім напісана апавяданне, у сціслых і яркіх характарыстыках адчуваецца чалавек, які зрабіў свае вывады на аснове даскладанага ведання дзяцей. Праўда з ня-

выскачыў з-пад зямлі. Быў ён зусім рыжы — не толькі галава, але і лоб, і нос, і вушы, і плечы.

Хлапец перад намі не стаяў, а мільгаў: ногі яго дрыжалі, рукі махалі, галава круцілася, цела дрыжала. У руках у яго была вярочка, якою ён то чапляў пятку, то вуха, то абкручваў нагу, то шыю, то браў у рот. Гэтак мільгаючы, ён зірнуў адным вочкам на яго і сказаў: — Брр! Які брыдкі!

Потым перакруціўся сем разоў на правай назе і дадаў: — Яго трэба забіць і закапаць!

— Болей ён і не глянуў на нашага звера, а зачынуў сваёй вярочкай пятку

яшчэ яблык, які адна мама хоча прынесці, то другая мама аніж не можа знайсці самага лепшага пёўніка, без якога ехаць зусім немагчыма, а трэцяя мама ўсё шчы нейкую чудовую кашулю. У некаторых выпадках мамы не ехалі таму, што іхнія дзеткі былі тут надобрыя і не слухаліся, не елі супу, не хацелі спаць... Часамі мама была ўжо тут недзе блізка, але не ішла, чакала, пакуль не Уладаік зробіцца зусім добрым».

І ўсё-ж, — гаворыць аўтар, — матак дзвем змянілі досыць паспяхова выхавальніцы, але самымі актуальнымі для дзяцей былі бацькі-ваікі. Усе дзеці былі

Янка Маўр сярод дзяцей.

праўдай, свет фантазіі і рэчаіснасці ў іх глыбока перапляліся.

Прычым, усе бытавыя дэталі ў гэтым апавяданні надзвычай праўдзівыя, якія мог толькі ўбачыць сапраўдны мастак. Вось Толя плача, што танк разбурыў лабудаваную дзешчыю сцяну.

«Хутка з вышніх трыяна паверха пачуўся голас мамы: — Толечка, што з табою?.. — Танк сцяну-у разбурыў!.. — Я яму дам, гэтану танку!»

Крыкнула маці, паказваючы перад усім светам, як несур'ёзна яна глядзіць на такую сур'ёзную справу.

І ў другім месцы Маўр зноў выступае, як выдатны знаўца спру дзяцей. Не спыніўшы танк цаглянай сцяной, дзеці вырашылі спыніць яго бутэлькамі з запальваючай вадкасцю. Тут былі бутэлькі ад адкалоны, ад кроплі для носа, налітыя вадой. Але камандзір Дзіма загадаў капнуць у бутэлькі па кроплі бензіну, на якія дзеці ўскладлі вялікія надзеі. І тут у дзяцей рэальнасць і выдумка перамяшваюцца. Увесь сюжэт звязаны са змяненнем дзяцей з гэтым танкам. Аднак, апавяданне чытаецца з вялікай цікавасцю, бо ў ім выразная думка, свая тэма, пэўная акрэсленая характары дзяцей, нарастанне, нечаканая развязка. Як гэта непадобна на апавяданні, у якіх апісваюцца ў банальных тонах усім вядомыя падзеі і дзе складаная змена чалавека на працягу дзясцігоддзя адначаецца толькі тым, што чалавек пачаў насіць акулчары.

Але ў апавяданні «Дзве праўды» толькі адна з істотных рысаў дзіцячай псіхалогіі.

Вось ты самыя дзеці сабраліся вачком вялікага махнатага чарыка з вялікімі чорнымі вачыма — «Яно», як называе гэтага чарыка маленькая дзвючка. Яны не ведаюць, што з ім рабіць, пакуль справу не вырашае рыжы Ленька. Гэты малюнак наглядае аўтар, і перад ім паўстаюць многія пытанні: чаму ўсе пяць самых рознастайных дзяцей у гэтай справе вялі сабе так аднолькава. Які быў бы фінал, каб не з'явіўся гэты рыжы Ленька? і г. д.

Але і тут сапраўдну асалоду дае трыванне характарыстык і яшчэ больш складанае раскрыццё духоўнага свету дзіцяці.

Усе дзеці тут розныя і па-рознаму сабе вядуць. Вось самая маленькая дзвючка, «надта падобная да тых лялек, што прадаюцца ў каробачках: блакітныя вочкі, ільняныя кудзёркі і пукатая з чырванню шчокі. Здавалася, нават, што і рукі ў яе растапыраныя. — Яно! — адказала лялька і зноў утарыла вочы ў ямку.

— Яно кусецца, — сказала лялька такім тонам, што ніяк не было распачаць, ці пытаецца яна аб гэтым, ці сама хоча кагосьці папярэдзіць».

Усе дзеці па-свойму выяўляюць адносіны да «яго». Самы багавіты і бездапаможны, і той адважна скідае яго трэскэй у ямку, а Толя чамусьці сфантазіраваў, што «яно» завецца «зязюлькай». Заўзяты агрэсар, хлопчык, падобны да трусіка, цяпер кажа: «Забіваць яго не трэба!». Але справу вырашае вогненарыжы Ленька.

Яго характарыстыка проста класічная: «Здавалася, ён зваўся з неба, але таксама можа было дапусціць, што ён

правай нагі ды паскакаў прэч на адной левай.

... Тады мае дзеці, не гаворачы ні слова, усё з тым-жа самым сур'ёзным і ўрачыстым выглядам пачалі засыпаць, «яго» зямлёй...

... Потым ціхі хлопчык з цёмнымі задумлівымі вачыма паставіў нагу на кучку зямлі, расцёр яе і, першы раз усміхнуўшыся, сказаў: — Вось і забілі!

... І з усіх пяці грудзей вырваліся магутныя радасныя крыкі: — Забілі! Забілі!

Мы знорок прывялі гэтую вялікую вытрымку, каб паказаць, наколькі яскрава бачыць аўтар сваіх герояў і як тонка малюе іх паводзіны.

Маўр яшчэ гаворыць пра загадку паводзінаў дзяцей, але для нас яна, што ўсё яго сімпатый на баку вогненарыжыка Ленькі, які так энергічна вырашыў «праблему».

І ўсе дзеці адчулі сябе шчаслівымі таксама, як пасля «знішчэння» танка.

Апавяданне «Яно» — твор вялікага ідэйнага сэнсу. Як-бы рост вальных якасцей чалавека ад першых чарных часоў да нашых дзён малое яно. Так, як і гэтыя дзеці, відаць, дзіўна першабытны чалавек, наглядаючы страшныя сілы прыроды, якія ён спачатку не мог адолець. І так-жа, як гэтыя дзеці, радаваўся ён, упершыню знайшоўшы спосаб знішчаць варожыя яму сілы. Але апавяданне «Яно» і глыбока сучаснае. Як тыя дзеці, што знішчылі «яго», чалавецтва адчула радасць і прыгастоў жыцця, скончыўшы са страшнай пачварай фашызма.

У апавяданні «Яно» дзейнічаюць тры-жэроі, што і ў «Двух праўдах». Аўтар відае іх як-бы ад адной ступені на другую, раскрываючы ў ёй больш і больш складаныя правы характары.

Але вось перад намі паўстае тое-ж дзіцё ў зусім новых трагічных абставінах у апавяданні «Максімка». Маўр апавядае нам тут аб жыццях аднаго дзіцячага дома, бацькі якіх былі ў арміі, або загінулі на франтах Айчынай вайны.

Можа і не зусім новы тут сюжэт, хадзі ён значна больш складаны, чым у папярэдніх творах, і тэма вырашана крыху па-сентымэнтальнаму, але і тут нас хваляе праўда паводзінаў дзяцей. Узрост іх крыху малодшы, чым у папярэдніх апавяданнях, але ад гэтага яшчэ больш яскрава вызначаецца думка аўтара і каларытнейшы выгляд асобных фігур.

Як і два папярэднія апавяданні, гэта таксама глыбока сучаснае, навінае падзеі вайны. На іх, дзвючэй-гаротных, паклала страшны след вайны — сцвярджае аўтар. Як і ў апавяданні «Яно», вайна ў «Максімку» адчуваецца ва ўсім. Там дзеці па ўсіх правілах стратэгіі акружаюць чарыка, а тут гульня з пяском выглядае, як капанне супроцьтанкавых перашкод і равоў. І тут вялікая любасць аўтара да дзяцей відаць з кожнага радка, і сардэчны гумар агортвае увесь твор.

З ім болей, асветленым сумнай усмешкай, піша аўтар пра тое, як дзвючэй пераконвалі, што іх мамы абавязкова прыйдуць да іх.

«Кожны дзень яны збіраюцца прысеці, ды ўсё не вышадзе: то не вырасілі

пэўны, што іх бацькі ваююць, і таму чакалі іх. «Нават Віця, у якога бацька памёр перад вайной, быў упэўнены, што яго татка цяпер ваюе не горш за другіх».

У аснове апавядання трагічны момант з жыцця малаго хлопчыка Максімка, які прыняў чужога бацьку за свайго, Маўр паказвае, як цяжка перажываў Максімка тое, што гэта не яго тата прыхаў.

І тут мы бачым, што пісьменнік, які пачаў раскрыццё перад намі дзіцячай душы ў яе разгаданні на самым нескладаным з'яў — жыцці, ідзе ўсё далей і далей, пачынае паказваць яе правы ў складаных моманты.

Хадзі сама тэма аказалася вырашанай крыху па-сентымэнтальнаму (Максімку ўсымаўле чужы бацька), але і тут важныя нутраны свет дзіцяці, яго разгаданне на самым з'яў. Тое, як Максімка наглядае за вайскоўцам, як канчаткова пераконваецца, што гэта яго тата, з якім болей ставіцца да таго, што ашукаў і прыняў чужога чалавека за свайго бацьку, — усё гэта, уся складаная змена настрою дзіцяці паказана з вялікім тактам.

«...І пасляў Ірад-цар сваіх воінаў, каб яны забівалі маладзеньцаў... Апавяданне «Завошта».

Тут дзіця, нарэшце, паставіла перад самымі страшнымі выпрабаваннямі, якія толькі могуць выпасці на яго долю. Апавяданне «Завошта» — гэта мяжа ўсім дзіцячым уцехам. У адзін момант ён становіцца мудрым старым, захоўваючы вялікую чыстую душу. Тэма надзвычай складаная. І мы разумеем, чаму аўтар вельмі сцісла, па-біблейску сурова, відае сваё апавяданне. Ён сам загнула ў сабе нутраны боль — бо яго любімыя героі, з яго забаўкамі і дзівацтвамі, пра якога Маўр прывык пісаць з лёгкім адценнем гумару, — паставілі перад апошнім выпрабаваннем жыцця, — перад смерцю. Усюды ў гэтым творы мудрая старасць ступае дарогу вялікай дзіцячай душы. Маўр так і піша:

«Яму было сем гадоў, а мне — на поўстагоддзе болей, але кожны раз прысутства з ім і нібы саромыць, падцягваюць, стараўся паказаць сябе вартым яго».

У апавяданні «Завошта» Янка Маўр малое ўзасоблены дзіцячы характар, у якім уласоблены лепшыя рысы герояў пісьменніка. Гэта надзвычай удумлівы, дапытлівы хлопчык, які хоча распазнаць усе тайніцы жыцця і прыроды. Як Сымон з пазмы Якуба Коласа, ён услашчываецца ў музыку навакольнага. Мішка — герой апавядання не хацеў выкідаць з хаты мёртвага сабакчу, пакуль сам не пераканався, што сабакча мёртва; Мішка дае дарогу чарыку, выпушчае злоўленую ў пастку мыш. Але гэта — не «блажэнінае» дзіцё. Ён б'ецца так, як і ўсе дзеці, праўда, толькі не з меншымі ад сябе.

«Аднаго разу я заўважыў на двары, што паміж Мішкам і пшчигаловым Віцею адбываецца канфлікт. Віця адважна насядаў на Мішку, замахваўся дубцом, штурхаў, хапаў яго за грудзі і нават імкнуўся да твару, ды толькі дастаць не мог. А Мішка адоўжваўся назад, адхіляў Віціны рукі і спакойна паўтараў: — Вось і надобра...

І вот, сурова апавядае пісьменнік, Мішка, які не ваяваў з малымі, і кат Гітлер паўстелі адзін перад адным, і

І малое дзіця, паказала тут такую велізарную маральную сілу і прыгажосць душы, — якая і не магла прысціцца аднавокаму кату з Берліна.

Немцы забіраюць маці Мішы. Кругом стаяць людзі, якія хочучы заславіць сына ад вока немцаў: «Міша кідаўся наперад то ў адным, то ў другім месцы, каб зірнуць на маму, але ўсюды натраўваўся на цёпю або дзядзю. Ён высюваў галаву з-за спіны, з-пад рукі — і ўсюды гэтыя рукі ласкава затрымлівалі яго, пішчотна гладзілі па галаве і то над адным, то над другім вухам чуўся ціхі шпэт: «Маўчы, Мішанька, маўчы — усё будзе добра: мама вернецца».

... Яна ўзлела на машыну. З ёй селі два паліцаі. Немец палез у кабінку. Зашумеў матор. Зараз маці і сын разлучацца навекі... Хоць-бы яшчэ раз, адзін толькі разок убачыць яго мілы тварык... А вось ён!.. Вялікімі, вялікімі вачыма, поўнымі жаху і нечалавечай пакуты, глядзіць ён на маці. Цёця Алеся абнімае яго, хоча заславіць ад мамы, але дарэмна. Маці і сын усё-ж сустрэліся вачыма. І ўсё, што было паміж іх і навакол іх, адразу знікла. Яны асталіся адны ва ўсім свеце... Навошта Мішу туляцца тут, калі там мама?

... Невядомая сіла падхапіла хлопчыка і кінула наперад...»

У гэтых радках славіцца неспрыяльна аднаццаці маці з дзіцем. Так толькі і магла зрабіць такая цэласная натура, як Мішка.

Далей Маўр знайшоў выключны мастацкі такт пры паказе смерці Мішы і яго маці. Пра гэта ён расказвае, здаецца, спакойна, стрымана, але за гэтай знешняй стрыманасцю адчуваецца бязмежны нутраны боль. Калі-б у заключным раздзеле апавядання яшчэ не паказалася звар'яццела жанчына, дык гэтыя старонкі можна было-б палічыць напісанымі выдатна. Аўтар і сам разумее, што чым больш спакойна ён апавядае пра самыя страшныя падзеі, тым большае ўражанне стварае.

Амаль эпінча-спакойна заканчвае гэта апавяданне Янка Маўр: «Град у Берліне сёння мог святаваць перамогу над хлопчыкам Мішкам, тым самым Мішкам, які з малымі не ваяваў».

І вось цяпер спытайцеся ў пісьменніка, што такое шчасце? Добра было-б, каб пра гэта можна было запытаць ў хлопчыка Мішкі, калі-б, пасля перажытага, ён выпадкова застаўся жывы.

Вялікае шчасце для чалавека дыхаць паветрам роднай прыроды, адчуваць усё існае, быць праўдзівым, рабіць людзям добра, адарчыць усмешкай сустрэчнага, — усё гэта як-бы сцвярджае Маўр сваім апавяданнем, якое крышчае нагадаваць падуўнае апавяданні Міхаіла Прышвіна.

І вось шчасце для дзіцяці ўвасоблена ў назначную на першы погляд рэч — у рублёвую шапку, якую купіла яму мама на запрапанаваных грошы.

Янка Маўр у нямым здуліненні спыняецца перад глыбінёй дзіцячай душы. Усе азначаныя пісьменніка лакалічныя, але непаўторныя.

Вось, напрыклад, дзіця глядзіць услед прахожаму: «— Я паціху ішоў міма, а хлопчык, нібы той сланечнік, паварачваў следам за мной той худзенькі тварык».

Вось і ўвесь партрэт гэтага дзіцяці. Але мы пазнаем яго, гэтага ўлюбленага героя Маўра — Максімку, ці Мішку. Гэта яны зноў усхвалявалі шмат перажыўшае сэрца пісьменніка. Маўр піша: «Здавалася, што ён вось-вось тешта скажа. Скажа, што надта прыемна ў такі дзень босым скажаш па масце ды махаць свежым дубцом... Я яго радуе».

І далей ідзе незвычайная па сіле карціна: «— Як цябе завучыць? — сказаў я нарэшце, каб толькі не маўчаць. Сказаў — і зараз-жа пачырваневу ад сораму: хлопчык нічога мне не адказаў. Сваім дзіцячым істынтактам ён, відаць, зразумев, што словы гэтыя сказаны так сабе, абы сказаць. Мала таго: твор яго перастаў свяціцца, нават, неж балачка скрывіўся. А потым... потым з грудзей яго выраваўся крык!..

Не адзін год прайшоў з таго часу, а голас хлопчыка і цяпер гучыць у маіх вухах. Гэта быў шыры, мімавольны крык дзіцячай душы. У ім былі і крыўда, і расчараванне, і надзея, і горкі папрок да нас, дарослых і разумных людзей.

Два словы толькі было ў гэтым крыку: — Дзядзі!.. Шапка!.. У хлопчыка на галаве была шапка. Новая, рублёвая шапка, добрага куст-прамускага вырабу, нават імпартава з Чувашы ці Удмуртыі — і з такога моцнага, калынага каленкору, што ён павінен быў хруснець на галаве, як бляшаны. І гэты хруст чуў хлопчык і пэўна чуў увесь свет. Толькі я, грубы, тоўстаскуру чалавек, не пачуў яго».

Цяпер мы ведаем з вамі, дарагі чытаць, што такое шчасце. Але цяпер мы ведаем і што такое сапраўднае мастацтва — праўдзівае ў дэталі, глыбокае па думцы, дасціпае па сюжэту, чалавечнае і шчырае.

Такім з'яўляюцца пяць апавяданняў Янкі Маўра, у якіх паказана дзіця, што, прайшоўшы праз усё выпрабаванні жыцця, аніхаюць сапраўдну мерку шчасця.

Адноўлены выхад часопісу „Работніца і сялянка“

Выйшаў з друку першы нумар часопісу «Работніца і сялянка» (выданне ЦК КП(б)Б).

У нумары змешчаны ўрэзкі з пазмы Петрусы Броўкі «Беларусь», нарысм Я. Рамановіча аб народнай артыстыцы БССР І. Ждановіч і О. Сіманавай «Кульмётчыца», апавяданне Г. Шчарбатына «Сустрэча», сказ сялянкі С. Сацкевіч «Як нямецкія бандыты вайну праігралі», артыкулы І. Савіцкай, І. Смірновай, А. Кораун і другіх.

Што цікавіць чытача?

З такім пытаннем звярнуліся мы ў бібліятэчны калектар Камітэта па справах культурна-асветных устаноў пры Совеце Міністраў БССР.

— Наш калектар, — адказала нам дырэктар тав. Р.М. Зарыцкая, — займаецца ўкамплектаваннем бібліятэк рэспублікі. Кожны дзень мы атрымліваем па 15—20 лістоў з раённых бібліятэк, ад загадчыкаў парткабінетаў, ад вярхоўных настаўнікаў. Усе яны просяць праславіць ім як мага больш мастацкай, метадычнай і палітычнай літаратуры.

Вялікай папулярнасцю карыстаюцца сярод нас кнігі аб Вялікай Айчынай вайне, аб герарычнай барацьбе савецкага народа супроць нямецкіх захопнікаў. Гэтыя кнігі хутка разыходзяцца на бібліятэках рэспублікі.

Трэба адзначыць, што попыт на праўдзівае і яго ні ў якім разе не задавальняюць тыражы мастацкай літаратуры, выданае нашым Дзяржаўным Выдавецтвам.

Надзвычай хутка разышліся кнігі «Вялікае сэрца» К. Чорнага, апавяданні беларускіх пісьменнікаў І. Гурскага і А. Стаховіча. З беларускіх паэтаў найбольш чытаюцца творы Петрусы Броўкі, Аркадзя Куляшова і Пімена Панчанкі. Амаль у кожным з лістоў, якія мы атрымліваем, работнікі бібліятэк і чытачы просяць праславіць творы Якуба Коласа і Кандрата Крапіва.

Хутка разыходзіцца ў калектары дзіцячая літаратура, але яе да нас паступае вельмі невялікая колькасць. Невядома чаму да гэтага часу не выйшлі ў свет апавяданні выдатнага дзіцячага пісьменніка Янкі Маўра, хадзі яго творцаў у нецярплівае чакаюць маленькія чытачы.

Шмат дзіцячых кніг, якія выпускае наша Дзяржаўнае Выдавецтва, маюць адзін вялікі недахоп — яны дрэнна аформлены. Гэта

